

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה לך בחימה" (ד"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת תזריע תשפ"ד • שנה ד' - גליון ק"ע • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס
שבת קלה.

דבר וגו' אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבועת ימים וגו'. וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ב-ג).

טעם שכשאינן אמו טמאה לידה נימול מיד

בשבת (קלה), אמר רב אסי, כל שאמו טמאה לידה - נימול לשמנה, וכל שאין אמו טמאה לידה - אין נימול לשמנה, שנאמר 'אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה וגו' וביום השמיני ימול וגו'.

עיין ספר חושב מחשבות לרבי עמנואל חי ריקי ז"ל (נוי בגדי שש מסכת שבת אות כד), דורש טעמא דקרא דכשאינן אמו טמאה לידה אין נימול לשמונה - אלא מיד, דטעם המתנת מילה לשמונה, כדי שלא יהיו הכל שמחים ואביו ואמו עצבים מפני הטומאה, כדאיתא במדרש (מדרש אגדה פרשתנו יב, ד ד"ה דבר הב'), ולכן היכא דאין אמו טמאה לידה שפיר נימול מיד, עד כאן דבריו ז"ל. ומה שכתב בשם המדרש - הוא גם כן בגמרא נדה (לא:).

ציונים לתורה
כלל מ

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג).

שמא יעבירנו במילה

הרשב"א פרק לולב וערבה (עיין ריטביא סוכה מג. ד"ה והנכון), כתב ביישוב הקושיא - מדוע לא גזרו במילה בשבת שמא יעבירנו (ראה ראש השנה כט:), וז"ל: עוד יש במילה טעם אחר נכון, כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה היא, ודחאה תורה לחלל בה שבת, היאך יגורו בה חכמים משום גזירת הוצאה דרבה (שם), היא גופה לא דחיא מילה, וגזירה דמלאכה אחריתי ידחה לה, וזה וודאי אי אפשר, עכ"ל ז"ל.

ודבריו צריכים טעם, דלכאורה מה בכך דמילה גופא מלאכה, הא מילה גזירת הכתוב דשרי, מה שאין כן ההעברה, אם יעביר באמת הרי יעשה איסור, ואם כן הא שפיר יש לנו לחוש ולגזור גם כן שמא יעבירנו.

וצריך לומר כוונתו, דהא הא דההעברה הוא איסור, הוא רק משום שהוא מכשיר שאפשר למצוה בלעדו, או אפשר לעשותו מאתמול, ועל כן אם נבוא לגזור ולהבטל כל המילה מפני גזירת ההעברה, שוב הרי יעבירנו גופא תישתרי, דהוי ליה תו מכשיר שאי אפשר למצוה בלעדו, דהא אי אפשר למצוה בלעדו שתהיה ההעברה מותרת, דאם לא כן הרי תובטל המצוה מפני גזירתה, ולכן שפיר אין לגזור מפני ההעברה כלל, כיון דאם נגזור, היא גופה תהיה

(א) יצוק, כי בלוקט שמעוני (תהלים רמז תרגל), איתא כפירוש הראשון שהביא החרדים: "דבר אחר, למנצח על השמינית... על שבע מצוות שבצטוה אדם הראשון... ואברהם על המילה, לכך נאמר 'על השמינית'".
(ב) לשון הירושלמי: "מפני מה התקינו רופא חולים ברכה שמינית,

מותרת, ודו"ק היטיב מאוד.

וביותר דיוק, דזה השבות אשר במילה מפני גזירת העברה, הא לא עדיף מאילו היה זה השבות איסור מלאכה עצמו מן התורה, שהיה נדחה גם כן מפני המצוה, כיון דאי אפשר למצוה בלעדו, ודו"ק.

גליוני הש"ס
ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה

הטעם שמילה קרויה 'השמינית'

בירושלמי ברכות (פ"ט ה"ה), נכנס (דוד המלך) למרחץ, ראה את עצמו ערום, אמר, אוי לי שאני ערום מן המצות, כיון שהביט במילה שלו התחיל לקלס להקב"ה - 'למנצח על השמינית מזמור לדוד' (תהלים יב, א). **ובחרדים** כתב: מילה מצוה שמינית אחר שבע דבני נח. אי נמי, שניתנה ביום השמיני.

ולא ידעתי מדוע נסתפק, דזה הא וודאי הכוונה על שניתנה ביום השמיני, וכמבואר בבבלי מנחות (ג:), וכיון שנזכר במילה כו', שנאמר 'למנצח על השמינית' כו', על מילה שניתנה בשמיני. ועיין ירושלמי ברכות (פ"ב ה"ד), כנגד המילה שהיא לשמונה, ועיין מה שהבאתי שם בגליון (ד"ה כנגד) מירושלמי יומא (פ"ז ה"ג), דמפורש שם כנגד המילה שהיא לשמונה ימים.

ואילו היתה הרשות לפרש בירושלמי פה גם פירוש אחר - כדברי החרדים, יש לומר עוד, דחשבינן מחוץ לפנים, היינו מזוזה בפתח הבית - מצוה אחת, ואחר כך ארבע ציציות בטלית הקרוב יותר לגוף - הרי חמש מצוות, ואחר כך שני תפילין דראש וזרוע על הגוף ממש - הרי שבע מצוות, ואחר כך מילה מצוה שמינית בגוף עצמו, ודו"ק.

בית האוצר
מערכת א כלל י

אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת (יב, ב).

אם שם 'אדם' כולל אשה

עיין ספר קהלת יעקב (חלק לשון חכמים אות א כלל ז ערך 'אדם'), נסתפק קצת אי שם 'אדם' בלשון חכמים קאי גם על נשים, עיין שם דהביא כמה דוכתי (יבמות סא:; קז). בשם 'אדם' דלשון חכמים, דקאי רק אגברי. ובלשון תורה פשיטא ליה דקאי גם אאשה, דכתיב (בראשית ה, ב) 'זכר ונקיבה בראם ויקרא את שמם אדם' וכו', עכ"ל.

ועיין עוד בקהלת יעקב שם, שהביא ראייה דאשה בכלל 'אדם', וז"ל: גם גבי נגעים כתיב 'אדם כי יהיה בעור בשרו', וכמו כן 'אדם כי ימות באהלי' (במדבר

כנגד המילה שהיא לשמונה".
(א) בירושלמי שם: "מפני מה כהן גדול משמש בשמונה כלים... כנגד המילה שהיא לשמונה ימים".
(ד) בירושלמי שם לפני כן: "אין לך אדם בישראל שאין המצות

יט, יד), ולא אצטריך קרא לרבינו, וכמו שכתבנו בחלק הקדום בלשון תורה (אות יב), עכ"ל.

והנה זה החלק הקדום אשר חיבר ז"ל בלשון תורה, לא זכיתיו לראותו. ועל הראיה מנגעים הנ"ל יש לתמוה, דבנגעים איכא באמת ריבויא אנשים מתיבת 'והצרוע' (להלן יג, מה), בכריתות (ח:) ובערכין (ג:). ואדרבה, התוספות דערכין שם (ד"ה והצרוע) הקשו באמת דלמה לי ריבויא ד'והצרוע', הא איכא למילפיניהו מאדם' וכנ"ל. ואולי כוונת הקהלת יעקב, דבנגעים נמי איצטריך ריבויא רק משום דכתיב 'איש' בפרשה (שם שם, מד), עיין שם בגמרא, ומוכח דאי לאו 'איש' אזי תיבת 'אדם' כולל גם נשים.

בית האוצר
מערכת א כלל א

מחלוקת תנאים אם קודם מתן תורה יצאו ישראל מכלל בני נח

הנה נא, בענין אם האבות יצאו מכלל בני נח, כבר האריכו בו **הראשונים ז"ל** (עיין רש"י עבודה זרה ג. ד"ה נמרוד; רמב"ן פרשת אמור כד, י ד"ה והצרפתים).

ומצאתי בפירוש **הראב"ד** על הסיפרא בפרשתו (פרשת נגעים פרק א ברייתא א ד"ה וקשיא), דאהא דאמר שם בס"פרא, בהרות שהיו בהם מראות נגעים, שהיו בעובד כוכבים ונתגייר, בקטן ונולד כו' - טהורים, כתב ז"ל, וז"ל: וקשיא לי, דמאי טעמא לא חשיב נגע שנוכל בו קודם הדיבור ועמד בו לאחר הדיבור, דהוא טהור גם כן, כדאיתא בסמוך (סיפרא שם ברייתא ב). ואיכא למימר, דהוי בכלל עובד כוכבים עד שלא נתגייר ואחר כך נתגייר, שהרי ישראל קודם מתן תורה - בני נח היו, ובשעת מתן תורה נתגיירו ונכנסו תחת כנפי השכינה בטבילה ובהזאה כו' (שמות כד, ח; עיין כריתות ט), עכ"ל ז"ל. הנה לפי תירוצו ז"ל מוכח להדיא, דלא יצאו מכלל בני נח קודם מתן תורה.

ואולם בנגעים (פ"ז מ"א) חשיב באמת לתרווייהו - בהרת שהיה בו קודם מתן תורה ועמד בו לאחר מתן תורה, ושהיה בו בהיתו עובד כוכבים ואחר כך נתגייר, עיין שם היטב. ואם כן לפי דרכו של הראב"ד ז"ל, על כרחך דהמשנה סוברת להיפוך - דעוד מקודם מתן תורה יצאו מכלל בני נח. דאם לא כן, למה ליה למיתני תרתי, הא הך דקודם מתן תורה - מעובד כוכבים ונתגייר נפיק, וכדברי הראב"ד.

ולפי זה, לפי מאי דאמרין בסנהדרין (פז:) דסתם מתניין רבי מאיר וסתם סיפרא רבי יהודה, אם כן דבר זה פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה, אם יצאו מכלל בני נח עוד קודם מתן תורה, דלרבי מאיר יצאו ולרבי יהודה לא יצאו. ואולם לפי דברי הר"ש בנגעים שם (ד"ה שהיו), יש להשוות המשנה עם הסיפרא, עיין שם היטב, ובאתי רק להעיר.

מקיפות אותו, תפילין בראשו ותפילין בזרועו, ומזוזה בפתחו, מילה בבשרו, ארבע ציציות בטליתו מקיפין אותו. הוא שדוד אמר (תהלים קיט, סד) 'שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך', וכן הוא אמר (שם לה, ח) 'חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם'. נכנס למרחץ..."
(ה) והאריך **בבית האוצר** שם, וכאן הובא השייך לפרשתנו.

חודש ניסן

במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

~ מתוך: אוצרות יוסף; בית האוצר; גליוני הש"ס ~

החסד כנ"ל, לכן לא אלים להו מחשבה כמו בית שמאי, ובעי מעשה דווקא, ולכן אין מחייבין עד שישלח בו יד במעשה ממש, עיין שם היטב מה שהארכנו שם עוד בזה.

והנה ממאי דרבי אליעזר אזיל תמיד בשיטת בית שמאי ורבי יהושע בשיטת בית הלל, יש לנו להבין מזה גם כן, דגם רבי אליעזר ורבי יהושע עניינם כן, דרבי אליעזר מדתו הדין, ורבי יהושע מדתו החסד.

ועיין ראש השנה (י), דסבירא ליה לרבי אליעזר שם דבתשרי נברא העולם, ורבי יהושע סבירא ליה שם (יא). דבניסן נברא העולם. והנה התוספות בראש השנה שם (כו. ד"ה כמאן) כתבו וז"ל: ומה שיסד רבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם, ובשל כרבי אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם, ובשל פסח יסד כרבי יהושע, אומר רבינו תם, דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן, ודכוותה אשכחן בפרק עושין פסין (עירובין יח.) גבי אדם, שעלה במחשבה לבראות שנים, ולבסוף לא נברא אלא אחד, עכ"ל התוספות.¹

והנה נמצא מכון מאוד לפי זה, הא דרבי אליעזר סבירא ליה דבתשרי נברא העולם ורבי יהושע סבירא ליה דבניסן נברא העולם. וזה, דרבי אליעזר כפי מדתו הדין - משרש המחשבה וכנ"ל, לכן סבירא ליה דבתשרי נברא העולם, שאז היתה הבריאה במחשבה, ורבי יהושע כפי מדתו החסד - משרש המעשה, לכן סבירא ליה דבניסן נברא כו', שאז היתה הבריאה במעשה, והדברים מכוונים מאוד כפייעתא דשמאי. **ובכתבי אגדה** שלנו הארכנו עוד ממקומות רבות בזה, ואין כאן מקומו.

ועיין באור החיים על התורה פסוק 'בראשית' (בראשית א, א אופן טו) שכתב כדברי התוספות הנ"ל מסברא דנפשית. ועיין שם שכתב, דנוכל לומר כי בניסן חשב ובתשרי יצא לפועל, וכן להיפוך, עכ"ל. ואולם מתוספות נראה דסבירא להו בהחלט דבתשרי היתה המחשבה ובניסן המעשה. וכן מבואר בשם **האר"י ז"ל** (פרי עץ חיים שער השופר פרק ה) בפירוש 'היום הרת עולם' שאומרים בראש השנה, שהוא מלשון 'הריון' - היינו מחשבה וכנודע (עיין אבן עזרא ישעיה נט, ד; דר"ק תהלים ז, טו).

בניסן עתידים ליגאל - פסק הלכה

בראש השנה (יא), בניסן עתידין ליגאל. כן פסק בספר **הפרדס** לרש"י (סימן ט בסופו) [וז"ל: ביום טוב אחרון של פסח מפטירין בישעיה (י, לב) 'עוד היום', עד 'גדול בקרבן קדוש ישראלי' (שם יב, ו), שאף אותו הסג היה, שנאמר 'ויצא חוטר מגזע יש"י' (שם יא, א) 'ויסוף ד' שנית ידו' (שם שם, יא) - עתיד להיות בפסח].²

לומר כי בניסן חשב ובתשרי יצא לפועל, וכן להיפוך, עכ"ל. ואולם מתוספות נראה דסבירא להו בהחלט דבתשרי היתה המחשבה ובניסן המעשה. וכן מבואר בשם **האר"י ז"ל** (פרי עץ חיים שער השופר פרק ה) בפירוש 'היום הרת עולם' שאומרים בראש השנה, שהוא מלשון 'הריון' - היינו מחשבה וכנודע (ראה דר"ק תהלים ז, טו).

הרי דפסק כן להלכה, דמהאי טעמא מפטירין מענין הגאולה העתידה. וכן הוא להדיא **במחזור ויטרי** סימן קח (אשר יצא גם הוא מביט מדרשו של רש"י ותלמידיו), שכתב כלשון הנוכח, וסיים עלה: 'דקיימא לן כרבי יהושע... בניסן נגאלו - ובניסן עתידין'.³

מצרים, משום דאם עושין בניסן, לא הוי היכיר המצוה כל כך, דמאן דרואה יושב אז בסוכה יאמר, עריבה סוכה עליו, דימות החמה נכנסים, אבל בתשרי נכנסים ימות הגשמים וכולם נכנסים לבתיהם, וישראל הם קובעים דירתם בסוכה, וודאי לעשות רצון אביהם שבשמים, עכ"ל.

ועיין ראש השנה (ז: רש"י ד"ה קיטרי), דגם ניסן חשוב ימות הגשמים, עיין שם. ועיין שבת (מג:): דמשמע גם כן קצת דניסן ותשרי שוין בזה, דאיכא חמה ואיכא גשמים כו', עיין שם. ועיין עוד בבא מציעא (קו: ורש"י שם ד"ה קציר).²

ב"ש ובי"ה מדת הדין והחסד | מחשבת הבריאה **בדין** ועשייתה בשיתוף רחמים | **ור"א** ור"י במדות **ב"ש** ובי"ה | בניסן הבריאה במחשבה או בפועל

נודע בספרי **חכמי האמת**, דבית שמאי מדתם הדין (ראה שער הגלגולים הקדמה לד"ה והנה), ולכן הן מחמירין תמיד, ובית הלל מדתם החסד (ראה זוה"ק פנחס רצ"מ רמה). ולכן הם מקילים תמיד.

וכבר כתבנו (בית האוצר מערכת א כלל כו ד"ה ודע דמה), דבית שמאי דמדתם מדת הדין, לכן אלים להו ענין המחשבה וכחה טפי מבית הלל, וזהו ששנינו בבבא מציעא (מג:), החושב לשלוח יד בפקדון, בית שמאי אומרים חייב, ובית הלל אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד כו'.

והענין, על פי דברי הבראשית רבה (יב, טו; ראה רש"י פרשת בראשית א, א ד"ה ברא), בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, שנאמר (שם) 'בראשית ברא אלקים וגו', ראה הקדוש ברוך הוא שאין העולם מתקיים במדת הדין, חזר וודש ביה מדת הרחמים, שנאמר (שם ב, ד) 'ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים'. והיינו, דבעשיה שיתף שם הו"יה - שם החסד והרחמים, מה שאין כן 'בראשית ברא אלקים' קאי על המחשבה, ולכן הוזכר אלקים - שם הדין לבד.

ועל כן בית שמאי דמדתם הדין, והדין הנה שורשו במחשבת הבריאה וכדברי המדרש הנ"ל - דבמחשבה עלה לברוא את העולם במדת הדין, ולכן אלים להו לבית שמאי כח המחשבה, ומחייבים גם בשליחות יד גם על המחשבה, ובית הלל דמדתם החסד שענינו רק במעשה הבריאה, דבמעשה הבריאה הוא שהיה השתתפות מדת

'החודש הזה לכם ראש' - שניתן ממשלה לראש על הגוף

בשמות רבה (טו, א) על הכתוב (שמות יב, ב) 'החודש הזה לכם ראש חדשים כו', עיין שם דמדיד בבשורת הגאולה גילו הצדיקים את ראשיהם שהיו מכוסים כו', שנאמר (שיר השירים ב, יב) 'הַנְּצַנִּים נראו בארץ כו' וקול התור נשמע בארצנו', עיין שם היטב.

והענין, כמו שכתב המהר"ל ז"ל **בגבורות** (פרק ד"ה ועוד), כי מצרים עניינם החומר וישראל עניינם הצורה, עיין שם היטב. והשתעבדות ישראל למצרים היה עניינו איפוא השתעבדות הצורה לחומר, ועל כן גרם גזירת השיעבוד גם באדם עצמו כן. וצורת האדם היא נפש המשכלת שבראש (עיין רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ד ה"ח), וגרם איפוא השתעבדות השכל להגוף והתכנסותו במאווייו. ולהיפוך - הגאולה גרמה הגאולה גם בהאדם עצמו, שלא יהיה הראש משועבד לתאוות הגוף.

כי השתעבדות השכל שבראש למאוויי הגוף הוא גם כן שיעבוד גמור כמו השיעבוד אל הזולת, כי התאוות אינם באדם מפאת שהוא 'אדם', רק מפאת שהוא בעל חי, וגם בבעלי חיים הם כן (עיין זוה"ח בראשית ט, ט), ומה שהוא 'אדם' הוא רק מפאת הצורה, היינו נפש המשכלת שבראש, והשתעבדות השכל לתאוות הגוף הוא כאילו היה האדם משועבד אל בעל חי שהוא זולת וחוצה לו. וזהו שגילו הצדיקים את 'ראשיהם' שהיו מכוסים כו', ודו"ק.

וזהו השייכות של זה למקרא 'החודש הזה לכם ראש חדשים'. היינו דכיון שבחודש הזה ניתן ממשלה להראש על הגוף ונתגדל עניין הראש, לכן על שם זה הוקבע זה החודש גם כן לראש, על שבו נתגלה ונתגדל עניין הראש באדם. והוא כמו בש"ס פרק קמא דראש השנה (יא), 'זיו' (מלכים א ו, א) - על שבו נולדו זיוטני עולם כו', וכך כאן הוקבע החודש 'ראש' על שבו נתגלה הראש באדם כנ"ל, ודו"ק.

חודש ניסן - ימות הגשמים או ימות החמה

עיין מהרי"ל ריש הלכות סוכה (אות ב) וז"ל: דרש מהר"י סג"ל, צוה הקדוש ברוך הוא לעשות סכות בתשרי ולא בניסן, אף על גב דכתיב (ויקרא כג, מג) 'כי בסכות הושבתי וגו' בהוציא אותם מארץ

(א) ראה **בית האוצר** מערכת א כלל י אות ו: 'עיקר שם 'אדם' הוא על שם ה'דעת', עיין חולין (ה), 'אדם ובהמה תושיע ד' (תהלים לו, ז), אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשמין עצמן כבהמה, עכ"ל הגמרא. הרי דאף על גב דלא כתיב 'דעת' בקרא - רק תיבת 'אדם', עם כל זה דריש אלו בני אדם שהן ערומין 'בדעת', והיינו משום דשם 'אדם' עצמו מורה על הדעת".

(ב) בגמרא שם: "...חצי שבט, אדר וחצי ניסן - קור. חצי ניסן, אייר וחצי סיון - קציר". וברש"י: "קציר" - כנגד 'זרע', זה בתחילת גשמים - זה בתחילת חמה... 'קור' - הוא סופו של סתיו". הרי

העלאת ניצוצות הקדושה

שעת אכילה - שעת מלחמה של העלאת ניצוצי הקדושה | צדיקים התכוננו בסילודין לעבודת האכילה בטבילה ובבכיה | העלאת הניצוצות - תכלית עבודת איש ישראל | צפרים מותרות יש בהם יותר ניצוצי קדושה ולכן נקראות 'חיות'

"איתא בילקוט (קהלת רמז תתקעח ד"ה עת) וז"ל: אמר רבי אחא, אפילו מקל אפילו רצועה מתחייבין על ידי האדם, שנאמר (בראשית ט, ו) 'שופך דם האדם', עכ"ל. דעונש הדומם בהמתו לאדם הוא מיתה, והכוונה שהניצוץ הקדוש שבו - הוא חיותו, וכנודע בספרי החכמה (שער המצות פרשת עקב ד"ה כוונת האכילה) שאין לך דבר שאין בו ניצוצי קדושה, ובדברים האסורים והטמאים הם בהעלם גדול (עיי' עץ חיים שער מט פרק ג; שם פרק ו). ועל כן דומם אשר הומת אדם על ידו, מסתלק ממנו הקדושה שבו, וזהו מיתתו.

"וכן אוכלים המותרים, מיקרי נמי משום הכי 'חיים' (עיי' אור החיים פרשת שמני יא, ב ד"ה זאת) לעומת אוכלים אסורים. כי האסורים - הם קדושה מועטת מתעלמת, וזה טעם איסורם, וכנודע בספרי החכמה (עיי' שושן סודות אות קסד; עץ חיים שער מט פרק ו), מה שאין כן בדברים המותרים מתייחסים יותר אל הקדושה, ויש בהם קדושה יתירה יותר נגלית, ולכן מיקרי 'חיים'.

"וזהו גם כן הכוונה בש"ס חולין (קמ), דאחא דתנן (שם קלח): דעוף טמא פטור משילוח הקן, וקמפרש טעמא (שם קלט): משום דעוף טמא לא מקרי 'צפור' (ראה בדברים כב, ו), פריך, וז"ל הגמרא: תא שמע, 'שתי צפרים חיות, מאי 'חיות', לאו שחיות בפיק, מכלל דאיכא דלאו חיות בפיק כו'. וברש"י (ד"ה שתי): חיות בפיק - ראיות לפיק, טהורות, ומדכתיב 'צפרים חיות', מכלל דאיכא דשמיהו 'צפרים' ולא חיות נינהו, דהיינו טמאות, עכ"ל. ולהנ"ל מובן גם כן ענין הדרש 'שחיות בפיק', והכוונה כפשוטו, דמה שהם מותרים, וזה מורה על היותם קדושים, לכן קרוים 'חיות', מה שאין כן הטמאות אינם 'חיות' וכנ"ל.

"ויש לפרש עוד באופן אחר, דעל ידי אכילת האדם הם מתעלים ומקבלים מעלה (שער המצות שם), וזהו 'שחיות בפיק', כי המעלה אשר מקבלים נקרא 'חיות', ונמצא שחיות על ידי פיק, ודו"ק".

רוחניים, וכשהוא בתוך הדומם והצומח וכו' הוא בבית האסורין שאינו יכול לפשוט ידיו ורגליו, כי אם ראשו על כרעיו ועל קרבו, ומי שיוכל בטוב מחשבתו וכוונתו להעלות הניצוץ הקדוש מצומח לחי מדבר, הוא מוציא לחירות, ואין לך פדיון שבויים גדול מזה".

בתורתו של רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע מזכיר כמה פעמים ענין זה של העלאת ניצוצי הקדושה, ובספרו 'בית האוצר' (כלל בה ד"ה והנה מאי) מפרש בזה את הפסוק המדבר בטהרת המצורע (ד, ד): 'וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות', וזו לשונו:

בספר 'אמרי פנחס' (מתורתו של הרה"ק רבי פנחס מקארין ז"ע, שער הקדושה אות עז) מובא בשם המגיד הקדוש ממעזריטש הרבי ר' בער ז"ע, שהקשה על מאמר חז"ל (ע"י שבת קכט): "חמשה דברים קרובין למיתה יותר מן החיים, ואלו הן: אכל ועמד...". והלא אנו רואים הרבה בני אדם עומדים אחר אכילה ואינם מתים.

"אך דענין אכילה - לברר ניצוצות קדושות, וזהו שאמרו (ח"ג רעב, ב): שעת אכילה - שעת מלחמה, דבאמת היא מלחמה גדולה, דאם הוא זוכה להעלות ולברר ניצוצי הקדושה, אז הוא עולה ממדרגה למדרגה, מה שאין כן כשאינו מברר וכו', אז ניצוצי הקדושה מורדין אותו...

"ולכן היה רבי מענדיל מפרמישלאן ז"ל (מבני היכלא דרבינו הבעל שם טוב הקדוש ז"ע) הולך למקוה קודם אכילה - לא קודם התפילה, שאכילה היא עבודה יותר".

"וזהו 'אכל ועמד' במדרגה אחת, שלא העלה ניצוצי הקדושה, הרי זה מתחייב בנפשו, שיוודע עוד ממדרגתו.

"וסיפור מצדיק אחד, שהיה בוכה מאד בעת אכילה, שאינו יודע איך יהיה".

ביסוד ענין בירור הניצוצות נעתיק מלשונו של הרה"ק בעל 'תולדות יעקב יוסף' ז"ע בספרו 'בן פורת יוסף' (פרשת מקץ ד"ה ונראה): "הנה מבואר בכוונת האר"י זללה"ה ענין בירורי ניצוצות הקדושות שנפלו בעת השבירה, וצריך האדם להעלותן ולבררן מדומם לצומח חי מדבר, לברר הניצוץ הקדוש שבתוך הקליפה... וזה תכלית עבודת איש ישראל בתורה ומצוות וכוונת אכילה", כמבואר כל אחד ממקומו.

"ונודע כי כל ניצוץ שבתוך דומם וצומח וכו' יש בו קומה שלימה מן רמ"ח אברים ושס"ה גידים

(א) ויצוין לדברי האור החיים הקדוש ז"ע (פרשת שלח יד, ט): 'על פי דברי אנשי אמת שחקרו במעשה ה' אשר עשה בהרכבת הבעלי חיים, שכל חי אוכל ושותה, שהיה ה' יכול עשות שיתקיימו בעלי חיים בלא מאכל, והנה לפניך מין בריה ששואפת רוח והיה לה למזון, ואם ככה היה ה' עושה היו ישראל נפנים לעסק התורה ולמצוות, גם היו נמנעים מכמה מעשים בלתי הגונים אשר יסובבו מצורכי המחיה והכלכלה... אבל חכמי האמת (שער הגלגלים פ"ד) הוסיפו בזה טעם לשבח בדרך כלל, כי כל עיקרי הנבראים מעלין בקודש בסוד הביוריון של ניצוצי הקדושה, הן הנה המתבררים באמצעות המאכלים...'

וראה בספר 'עבודת ישראל' (אבות פ"ג מ"ד): 'כמו שאמר הרב הקדוש מהר"ר זושא (מהאניפולי) ז"ל: 'ברצוני שלא לאכול, ומה אעשה שבוראי יתברך כמעט כופה אותי במה שברא לי הפה'. כי בודאי הבורא יתברך לא ברא עולמו כי אם לעבוד בלבד, אם כן מה היה צורך לברוא את הפה לצורך אכילה, וכיוצא בדברים אלו. אך דבזה יש גם כן עבודת השי"ת כנ"ל, שבכל ענין מעניני העולם יש בו עצם רוחני הצריך להעלותם...'

ועוד מובא בשם הרה"ק המגיד מקאונץ ז"ע (דעת משה - באיא, שבועות): 'על דרך מה שפירש הרמ"א ז"ל (א"ח סימן ו ס"א) 'מפליא לעשות', שהוא מפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בגשמי... שמה שהנפש ניוזנית ומתקיימת בגוף על ידי מזון הגשמי, זהו פלא. והנה מזה נראה בעליל, ראייה ברורה שאין עליה תשובה, כי נמצא בתוך המזון הגשמי חיות אלקית אשר על ידיה מתפרנסת הנפש...'

ועוד מעין זה בתורתו של הרה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ע (מדבר קדש, בראשית ח"א עמוד מב): "הנהגה אדם הראשון נברא בתכלית השלימות, עד שהיה יכול לחיות בלי אכילה ושתיה כלל, וגם לא היתה לו שום תאוה ונטיה אל האכילה. אבל היות שרצון הקב"ה הוא שיתעלו הדומם והצומח על ידי אכילת האדם, לכן אמר הקב"ה 'הנה נתתי וגו' לכם יהיה לאכלה', ועל ידי אמירה זו הוטבע באדם צורך ונטיה לאכילה. וזהו מה שכתב 'ויהי כן', היינו שאכן נעשה כן כמו שאמר הקב"ה, שנוצר באדם ענין התאוה לאכילה, וכמו שכתוב בכל סדר הבריאה".

ועוד מובא בשם הרה"ק המגיד מקאונץ ז"ע (דעת משה - באיא, שבועות): "על דרך מה שפירש הרמ"א ז"ל (א"ח סימן ו ס"א) 'מפליא לעשות', שהוא מפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בגשמי... שמה שהנפש ניוזנית ומתקיימת בגוף על ידי מזון הגשמי, זהו פלא. והנה מזה נראה בעליל, ראייה ברורה שאין עליה תשובה, כי נמצא בתוך המזון הגשמי חיות אלקית אשר על ידיה מתפרנסת הנפש...'

(ב) יצוין מה שמסופר בספר 'נפלאות הרבי' (תולדות הרה"ק הרבי

והנה נמצא עוד דוגמת זה בבבא מציעא (מד.), דרבי שנה בילדותו הכסף קונה את הזהב, ובזקנותו הזהב קונה את הכסף. ואמר התם, בילדותיה סבר, דהבא דחשיב הוי טיבעא וכספא דלא חשיב הוי פירא, וקני ליה פירא לטיבעא, ובזקנותיה סבר, כספא דחריף הוי טיבעא, דהבא דלא חריף הוי פירא כו'. והרי זה ספק הנ"ל - אי אזלינן בתר עצם החשיבות או בתר החשיבות בעיני בני אדם, דדהבא דחשיב הוי זה מעלת חשיבות עצמי, וכספא דחריף ויוצא בהוצאה הוא מעלת חשיבות לבני אדם שמוציאין אותו בהוצאה.

ועיין שם עוד (מו.), דחשיב שני מיני פסול מטבע, אחד שפסולו מלכות, ואחד שפסולו מדינה, עיין שם היטב דאמר, דיש סברא על כל אחד מהם דגרע טפי. ודבר זה הספק בו גם כן כנ"ל, אי אזלינן בתר עצם החשיבות, וכיון דפסולו מלכות לא חשיב תו מטבע עוד, ואבד חשיבות המטבע בעצם, או דילמא אזלינן בתר החשיבות בעיני בני אדם, ועל כן אף שאינו מטבע בעצם, עם כל זה כיון שבני אדם רגילין להוציא בהוצאה חשוב מטבע, ולהיפוך, מה שבני אדם אין מוציאין אותו בהוצאה לא חשוב מטבע, אף על פי שבעצם הוא מטבע, כיון שלא פסולו מלכות, עיין שם.

'מעות' שם כללי למטבעות ושם פרטי לנחושת

בבבא מציעא (מה.), הפורט סלע ממעות מעשר שני.

אין לדקדק מכאן דסתם 'מעות' היינו נחשת, דרק כאן מוכיח מתוך העניין כן, אבל בעלמא כשאין הוכחה, תיבת 'מעות' כולל בין זהב בין כסף בין נחשת, **מהרי"ק** (שורש צה ד"ה לעניות), עיין שם אריכות בזה.

ועיין לקמן (מו.) תוספות (ד"ה ולא¹), וחיידוש שלא הביא המהרי"ק תוספות הנ"ל. וְשֵׁם 'מעות' לפי זה שם כללי לכל מטבעות, ושם פרטי למטבעות של נחושת, והוא ככל שאר הרבה שמות שהם כלליים ופרטיים, כמו שכתבתי **בציונים לתורה** בכלל 'אי חלב קרוי בשר' (כלל יא), עיין שם אריכות, והשמטתי להביא גם זה.

ולא יכירם בפניהם מי היו, ותיבת 'פרומאי' מלשון פרמי - שבת (יט:) - דהוא מסוה (ראה רש"י שם ד"ה פרמי).

אמירה בשליחות יד | חיוב על ידי מחשבה | חיוב על מחשבה בידיעת נבואה

בבבא מציעא (מז.), החושב לשלוח יד בפקדון. וברש"י (ד"ה החושב) כתב: אמר בפני עדים, אטול פקדונו של פלוני לעצמי. **ובהגהות הב"ח** (אות א) העיר מרש"י קידושין (מב: ד"ה לחייב) דכתב: שאם אמר או חשב כו'.

ונראה, דאין כוונת רש"י גם כאן לאפוקי חישוב, רק משום דבחישוב - מי יודע ממחשבתו, ואין עליו חיוב בית דין, ולא שייך למיתני 'חייב', ועל כן כתב 'אמר בפני עדים'. ותדע, דאילו כוונת רש"י לאפוקי חישוב - לא הוה ליה למימר 'בפני עדים', רק 'אמר' לבד. ועל כרחך כוונתו רק לידיעת הדבר, דאם לא כן מי המחייבו, ואם כן הא שפיר יוכל לסבור דעצם החיוב גם המחשבה מחייבת, וכתב רק 'אמר' מפאת דאי אפשר לידיעת עדים רק באמר. ואין מחלוקת וסתירה בין רש"י דכאן לרש"י דקידושין, דבקידושין כוונת רש"י על עצם החיוב, ובזה כתב דגם המחשבה מחייבת, וכאן כוונתו לידיעת החיוב.

ואולם לשון 'חייב' לכאורה שייך גם על המחשבה, דאם בא לשוב אחר כך - ידע שחייב, ואף דאין יודע ממחשבתו, מכל מקום מיקרי זה שפיר חיוב בדיני אדם לגבי עצמו שהוא יודע ממחשבתו, עיין תוספות בבא קמא (נו. ד"ה ממונא)².

וגם יש לעיין, אם אין מציאות חיוב בבית דין גם כן אם יהיו שם נביאים שידעו מחשבתו, וכהך דסנהדרין (טז:), מאן מתרי ביה - חבריה נביאי, עיין שם דהם המתרים והם העדים לחייבו מלקות על ידי ידיעה נבואית שלהם, ויש לדון בזה, ואין כאן מקומו.

'חשיבות' הוא בעצם או בעיני בני אדם

הנה סברא ד'אחשביה', כבר הבאתי (בית האוצר מערכת א כלל מא אות יד) פלוגתא דרבי יהודה ורבנן, אי אזלינן בתר עצם החשיבות, או בתר החשיבות בעיני האדם³.

מדוע פטרו כשהמפקיד אינו צורבא מרבנן - הלא כל אדם חייב בהבדלה על הכוס

בברכות (גז.), אמר ליה רבינא לרבא, הלכתא מאי (המבדיל בתפילה, צריך שיבדיל על הכוס או לא, רש"י). אמר ליה, כי קידוש, מה קידוש אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אכסא, אף הבדלה נמי - אף על גב דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא.

משמע דלרבא מעיקר ההלכה יש חיוב להבדיל על הכוס. וקצת צריך עיון מגמרא בבא מציעא (מב:), אמר שמואל, כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. אמר רבא, ומודה שמואל בערב שבת בין השמשות דלא אטרחוהו רבנן, ואי שהה למוצאי שבת שיעור למיקברינהו ולא קברינהו - מיחייב, ואי צורבא מרבנן הוא - סבר דילמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא, וברש"י: ואם צורבא מרבנן הוא - המפקיד, שהוא חרד על מצות הבדלה על הכוס, אמר השומר, דילמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא - להכי לא קברינהו, ופטור, עכ"ל.

וקשה, דאחרי דלרבא חיוב הבדלה על הכוס הוא מעיקר ההלכה, אם כן כל אדם הרי יש לו לקיים חיוב זה, ויש לו להנפקד להשהות מעות כל אדם - אפילו אינו צורבא מרבנן, שאם ירצה לקיים החיוב כדינו יתנם לו.

וצריך לומר, דגם בצורבא מרבנן אין חיוב על הנפקד מדינא להשהות המעות עבור הספק - דילמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא, ואך שאם השהה עבור זה אין נחשב פושע, ועל כן בשאר כל אדם לא היתה הלכה זו מפורסמת אז עדיין והיו נזהרים בה רק התלמידי חכמים, ועל כן לית ליה לְסַפֵּק כלל שמא לא יהיה לו זוזי לאבדלתא וקאתי בתריהו, ושפיר נחשב פושע, ודו"ק.

מהו 'פרומאי'

בבבא מציעא (מב.), פרומאי. ופירש רש"י: שוברי התקרה.

ולא ידעתי לכוון זה בלשון 'פרומאי'. אולי הוא מלשון 'פרים סילקא' - שבת (עד:). ואולם שם הכוונה על החיתוך דק דק, ולא יפול זה על שבירת עץ דעלמא.

ואולי היו אלה פרומאי - גנבים שהיו נותנים מסוה על פניהם, שאם יעלה אדם על הגג יברחו

(א) על הגמרא שם: "אמר מר, השוכר עדי שקר (פטור מדיני אדם וחיובי דיני שמים). היכי דמי, אילמא לנפשיה (להוציא ממון מחבירו לעצמו, רש"י), ממונא בעי שלומי, ובדיני אדם נמי ניהיב". ובתוספות: "וכי תימא פטור מדיני אדם משום דלא ידעינן שהם עדי שקר, מכל מקום כיון שאם היינו יודעין שהם עדות שקר משלם, אין שייך למיתני 'פטור מדיני אדם'".
(ב) דברי רבינו שם: "בברכות (מ:) במשנה, היו לפניו הרבה מינין, רבי יהודה אומר, אם יש ביניהן מין שבעה - עליו הוא מברך, וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם שירצה. ועיין שם בגמרא

(מא) דפלוגתתם הוא, דרבי יהודה סבירא ליה דמין שבעה עדיף, ורבנן סבירא להו דחביב עדיף.
ונראה גם כן, דפלוגתתם הוא בסברא ד'אחשביה', **אם אדם יכול להחשיב דבר ולעשותו חשוב יותר ממה שהוא, מפאת שהדבר נגזר אחרי מחשבת האדם**, או דילמא **אין הדבר נגזר ונידון כפי מחשבת האדם, רק בתר עצם חשיבותו הוא דאזלינן, ולא בתר מה שהוא חשוב בעיני האדם**. דרבי יהודה סבירא ליה כסברא השניה הנ"ל, דלא אזלינן בתר החשיבות בעיני האדם, רק בתר עצם החשיבות, ובעצם הרי מין שבעה עדיף,

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com